

Gyvenimo laikas – žmogaus misijos laikas

pexels nuotr.

Ar galima nuspėti, kas ką renkasi, – ar išmintingasis likimas, ar „išmintingasis“ aš?! Specialybės pasirinkimas, studijos, jaunystės vėjai ir tuometinis Lietuvos veterinarijos akademijos (LVA) absolventas Henrikas Žilinskas gauna 1974 m. privalomą paskyrimą į Lančiūnavos žemės ūkio technikumą, kuriame buvo ruošiami veterinarijos felčeriai.

Po kurio laiko susidarius palankiai situacijai ir galimybei rengti disertaciją, nes oficialios veterinarijos srities aspirantūros Lietuvoje nebuvo, sukama mokslo keliu. Toliau reikalai kryo taip, kad Lietuvos žemės ūkio akademijoje prof. Gedimino Jociaus iniciatyva buvo suburta mokslininkų grupė, tirianti gyvūnų reprodukcijos valdymo galimybes. Tuo metu tai buvo naujas požiūris į gyvūnų reprodukciją. Šioje tyrėjų grupėje vyravo gyvulininkystės specialistai, bet trūko veterinarijos gydytojų, tiesiogiai galinčių atlikti tyrimus su gyvūnais. Man įsitraukus į konkretų tuo metu mokslinio vadovo suplanuotą darbą, mūsų grupė padidėjo, prasidėjo veikla – buvo įkurta Hormonų tyrimo laboratorija. 1980–1990 m. Lietuvoje gyvūnų veislinis darbas ir ypač jų dirbtinis sėklinimas pasiekė aukštą mokslinį bei praktinį lygį vertinant tų metų standartais.

Tuo metu pirmaujančios pasaulinės mokslo institucijos taip pat pradėjo tyrimus, siekiančius paveikti gyvūnų reprodukcinį ciklą tam, kad tikro dydžio produktyvių gyvūnų grupę dirbtinai apsėklinus, galima būtų vienu metu užtikrinti didele apsisivaisinimo tikimybe. Mes savo tyrimuose su kiaulėmis išbandėme tuo metu Vokietijoje ir dabartinėje Čekijoje pradėtus gaminti tam skirtus preparatus „Suisinchronas“ ir „Evertas-P“. Šie preparatai – tai tam tikros sudėties cheminiai junginiai (ne hormonai), kuriuos šeriant 20 dienų kartu su pašarais, blokuojama gyvūnų smegenyse esančių pagumburio-hipofizės nervinę endokrininę reguliacijos funkciją ir per jų veiklos apribojimą slopinama kiaušidžių veikla. Nutraukus preparatų vartojimą ir papildomai gyvūnams suleidus gonadotropinių hormonų, sukeliami spontaniškas ruja ir ovuliacija. Šie didelės apimties tyrimai suteikė vertingą mokslinę ir praktinę informaciją. Išryškėjo ir daug negatyvių šio metodo savybių: neigiamas poveikis gyvūno organizmui, galimas netikslus preparatų dozavimas su pašaru, rizika kad su skerdiena šių medžiagų likučių pateks žmonėms. Tyrimai su galvijais taip pat iškėlė daug abejonių: nežiūrint preparatų efektyvumo kilo klausimų dėl jų formų, naudojimo būdų, galimo poveikio žmonėms ir aplinkiniams gyvūnams. Reikia pripažinti, kad atsirado daug nepritariančių tokiame įsikišime į ūkinių gyvūnų organizmo lytinio ciklo reguliavimą, todėl ekologinėje gyvulininkystėje šie metodai netaikomi.

HŽ

GYVENIMO
LAIKAS –
ŽMOGAUS MISIJOS
LAIKAS

Prasidėjus natūralių įvairių hormonų proesterono, gonadotropinų, GnRH ir kitų bei biologiškai aktyvios medžiagos prostaglandino F2 α sintezei, vėl suaktyvėjo gyvūnų reprodukcijos reguliavimo tyrimai. Šie sintetiniai natūralių hormonų analogai tapo kito mokslinio tyrinėjimo visame pasaulyje etapu. Susikūrė ir šių poveikių gyvūnų reprodukcijai apibūdinimas – lytinio ciklo stimuliacija ir sinchronizacija.

Praėjus keturiolikai metų po studijų baigimo, 1988 m., savo mokslinį kelią pratęsiau priimdamas tuometinio LVA Akušerijos ir ginekologijos katedros vedėjo doc. Eugenijaus Anišio ir LVA rektoriaus prof. Rimanto Karazijos pasiūlymą grįžti dirbti į savo *Alma Mater* mokslinio tyrimų sektoriaus vadovu – netrukus įkūrėme Gyvūnų reprodukcijos laboratoriją. Čia vėl pasidarbavo „išmintingasis“ likimas ir 1991 m., tuoj po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, Švedijos žemės ūkio universitetas (ŠŽŪU) Upsaloje pakvietė jaunuosius mokslininkus – dėstytojus – į stažuotę gyvūnų reprodukcijos srityje. Pavyko įveikti atranką ir, be stažuotės užduočių, Švedijos veterinarijos fakulteto Akušerijos ir ginekologijos katedros vedėjui prof. Stig Einarsson sutikus, atlikau papildomus tyrimus savo rengiamam habilitacijos darbui. Tuometinis ŠŽŪU Veterinarijos fakultetas buvo neseniai pastatytas, moderniai įrengtas, aprūpintas naujausia laboratorine technika, o Akušerijos ir ginekologijos padalinyje dirbo aukšto lygio mokslininkai, profesoriai Ingemar Setergrenas (Ingemar Settergren), Stigas Einarsonas (Stig Einarsson), Heriberto Rodriguesas-Martinesas (Heriberto Rodriguez-Martinez), tad bendradarbiavimas su jais ir modernioje tyrimų aplinkoje buvo ypatingai vertingas mokslininkui iš Lietuvos, kur sąlygos tuo metu buvo kur kas kuklesnės.

Pasitaikė unikali galimybė papildomai, be savo tyrimų, dalyvauti eksperimente naudojant insuliną kiaulėms – siekiant paveikti pagumburio-hipofizės stimuliaciją. Japonų mokslininkai buvo paskelbę straipsnį apie insulino stimuliuojantį gonodoropinį aktyvumą pelėms. To rezultatas – Švedijos kolegos suruošė analogišką tyrimą su kiaulėmis, primenu tai buvo 1991-ieji. Pirmą kartą susidūriau su tokio lygio eksperimentų planavimu ir materialiniu aprūpinimu. Be specifinių manipuliacijų dažnam kiaulių kraujo paėmimui, buvo atlikti kruopštūs pasiruošimo darbai, kurie užtikrino saugų ir kokybišką įvairių mėginių paėmimą kuo mažiau traumuojančiais gyvūnus. Hipotezei patvirtinti buvo tiriama daug įvairių hormonų, jų išsiskyrimo pikai. Tuo metu buvo tiriama radioimuniniu metodu, kartais ir dabar dar vadinamu „auksiniu standartu“. Be abejo, dabar jau yra daug modernesnių hormonų nustatymo metodų. Gauti gausūs rezultatai leido suformuoti pagrįstas išvadas.

Apskritai ŠŽŪU Akušerijos ir ginekologijos katedroje, be tarptautinių projektų, buvo vykdoma daug gyvūnų reprodukcijos taikomųjų darbų, skirtų operatyviai spręsti šalies ūkinių gyvūnų augintojams rūpimus, neatidėliotinus klausimus. Šios stažuotės pagal SIDA (*Swedish International Development Cooperation Agency* / Švedijos tarptautinė vystomojo bendradarbiavimo agentūra) programą metu vyko ir teoriniai, ir praktiniai užsiėmimai, to rezultatas – buvo įgytas profesijos kvalifikacinis FRVCS (*Fellow of the Royal College Veterinary Surgeons* / Karališkosios Veterinarijos gydytojų kolegijos narys) laipsnis, išduotas Karališkosios kolegijos diplomas. Bendradarbiavimas nenutrūko ir po kurio laiko jau mano mokiniai vyko į stažuotes į Upsalą, – doktorantas Aloyzas Januškauskas, pradėjęs doktorantūros studijas LVA, sėkmingai jas baigė Upsaloje ir 1999 m. apgynė disertaciją Švedijos žemės ūkio universitete PhD laipsniui įgyti. Švedijos kolegos, įvertinę mūsų bendradarbiavimą, pristatė mano kandidatūrą Švedijos Karališkajai žemės ūkio akademijai ir buvau išrinktas jos užsienio nariu. Vėlesniais gyvenimo etapais, be mokslinės veiklos su šiaurės šalimis, teko dirbuoti mokslo žinių sklaidos, skirtos studentams ir doktorantams, šiaurės šalių žemės ūkio universitetų asociacijos NOVA-BA, vėliau ir Baltijos šalių analogiškos asociacijos BOVA veikloje.

GYVENIMO
LAIKAS –
ŽMOGAUS MISIJOS
LAIKAS

Keletas minčių apie galvijininkystę, kurios plėtrai šiuo metu vykdome daug tyrimų. Ir pieninės, ir mėsinės galvijininkystės tikslas yra gauti vertingus gyvulius, kurių genetinis potencialas ir produktyvumas užtikrintų ūkio rentabilumą bei konkurencingumą. To siekiama valdant galvijų reprodukciją. Pastaraisiais dešimtmečiais padarytas didelis šuolis gerinant galvijų veislininkystę. Geriausių reproduktorių atranka, naudojant genominius tyrimus, „seksuotos“ spermos paruošimas, leidžiantis gauti vien moteriškosios lyties palikuonis, spermos kriokoncervacijos proceso tobulinimas, spermos kokybės įvertinimo pažangių metodų prieinamumas, embrionų transplantacija, lytinio ciklo sinchronizacija, sėklinimo įvairių būdų, tarp jų ir laparoskopinio, tobulinimas, įvairių žymenų naudojimas fiksuoti gyvūnų būklę ir dar daug kitų inovacijų, sprendimų ir atradimų – tai mūsų moksliniai ir praktinės kasdienybės iššūkiai.

Tęsdami gyvūnų reprodukcijos srities tyrimus, Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Veterinarijos akademijos Stambiųjų gyvūnų klinikos, Gyvūnų reprodukcijos laboratorijos bazėje man vadovaujant parengta 16 mokslų daktarų – nuoširdžiai džiaugiuosi jų moksliniais ir praktiniais pasiekimais.

Tai tik trumpas, greitai lekiantis žvilgsnis, visko nespėjęs pamatyti, tiesiog prisiminiau kai kuriuos „išmintingojo“ likimo momentus.

Tiek gyvenimo pakopų pakopėlių eita ir einama. Gyvenimo laikas – žmogaus misijos laikas: įprasminti savo buvimą, tobulinti savo pasaulį, pajusti laiką savyje ir save LAIKE.

Akad. prof. habil. dr. Henrikas Žilinskas

HŽ

GYVENIMO
LAIKAS –
ŽMOGAUS MISIJOS
LAIKAS